

Alexander Eckerdt: Požiar, 1972

Ludovít Čordák: Hrnčiarska ulica, okolo 1925

Múzeum Vojtecha Löfflera vyjadruje svoje poďakovanie MVDr. Jozefovi Pokornému za organizačnú spoluprácu pri príprave výstavy, a Občianskemu združeniu CMUK (Club milovníkov umenia Košíc), súkromným majiteľom diel a Východoslovenskej galérii v Košiciach za zapožičanie diel pri príležitosti usporiadania výstavy „Obrazy Košíc.“

Košické motívy v tvorbe výtvarných umelcov v období uplynulých sto rokov“.

Ludovít Čordák: Hrnčiarska ulica, 1930

Obrazy Košíc.

Košické motívy v tvorbe výtvarných umelcov v období uplynulých sto rokov.

Zodpovedná za vydanie/Publisher in charge: Milena Gašajová
Kurátor výstavy a autor textu/Curator and author of text: Peter Markovič
Foto/Photo: Boris Vajtovič

Grafická úprava a tlač/Graphic design and printed in: BEKI design, s.r.o.
Vydalo/Publisher: Múzeum Vojtecha Löfflera Košice – Staré mesto

Múzeum Vojtecha Löfflera, Alžbetina 20, Košice,
2. máj – 7. jún 2014.

Reprodukcia na titulnej strane:
Martin Tomori: Furča, 2009

Štefan Roskoványi: Trh na Dominikánskom námestí, 1991

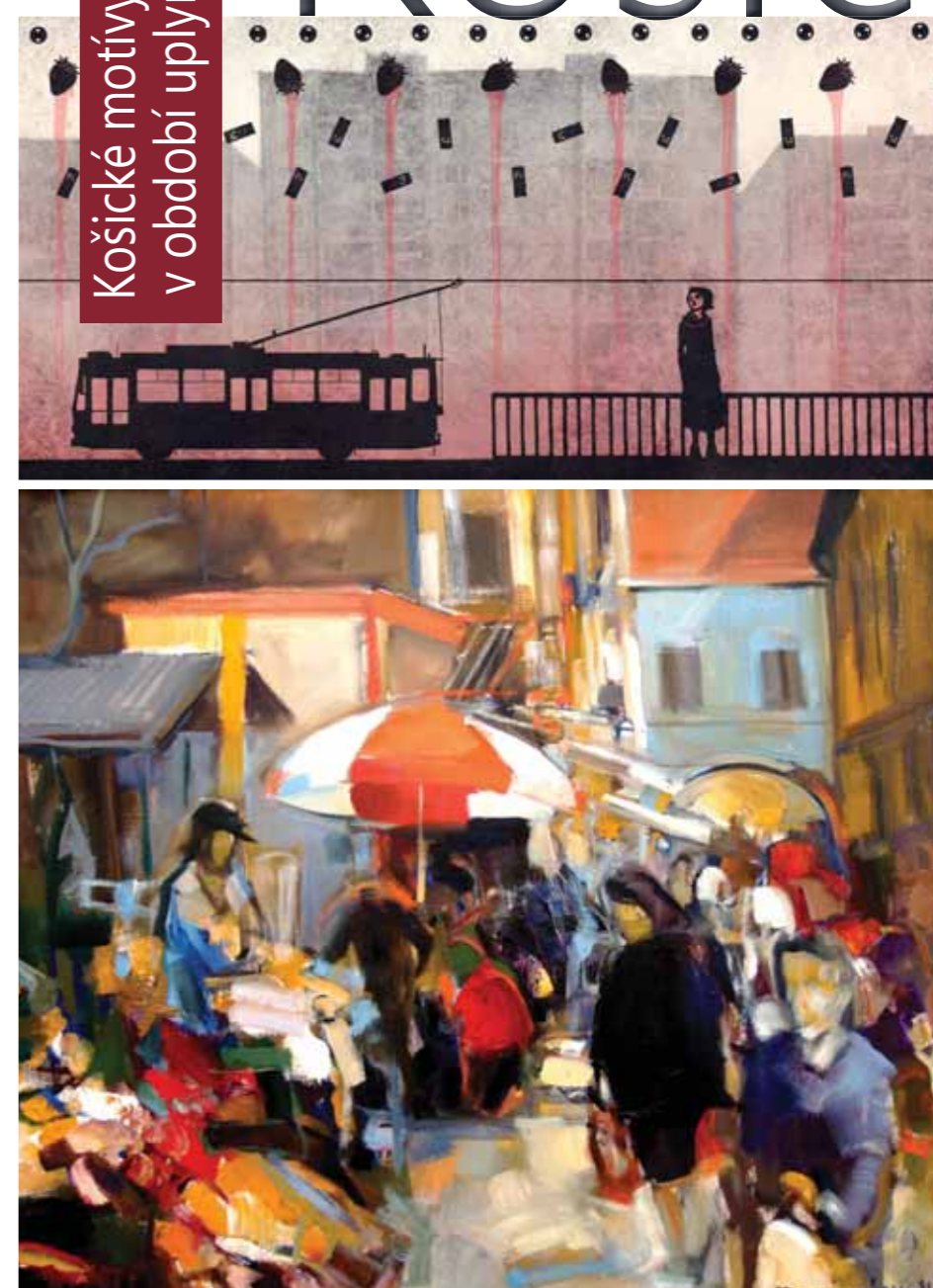

MÚZEUM VOJTECHA
LÖFFLERA
KOŠICE – STARÉ MESTO

CMUK :*

Club milovníkov umenia Košíc

OBRAZY KOŠÍC

Košické motívy v tvorbe výtvarných umelcov
v období uplynulých sto rokov.

Obrazy mesta, pohľady na jeho panorámu, detaily jeho architektúry a prostredie ulíc reprezentujú jednu z klasických a najčastejších foriem výtvarného zobrazenia. Vizualná krása miest a atraktivita ich vedú sa stali vďačnými motívmi zobrazenia. Výtvarné pohľady na mesto a jeho architektúru okrem vizuálnej informácie prinášajú informácie o jeho prostredí, diela približujú ich históriu a v neposlednom rade sa v podobných obrazoch vo vytváraní spomienkovej báze sprítomňuje aj minulosť a už zaniknutá, neviditeľná historická podoba zobrazeného motívu. Výtvarné dielo zachováva pohľad, ktorý už neraz dávno zastrel čas. V procese sledovania a prepisovania podôb miest do polovice 19. storočia zohrávalo práve výtvarné umenie zásadnú úlohu, ktoré pred objavením fotografie ako jediné dokázalo pozastaviť plynutie času a zachovať podoby, ktoré sa nenávratne rozplynuli vo večnosti. Veduta ako obraz mesta reprezentuje jeden zo základných umeleckých žánrov. Prekonala svoj historický vývoj, mala svoje nezastupiteľné miesto v spoznávaní krásy i podôb histórie. S príchodom nových zobrazujúcich prostriedkov možnosť zaznamenávať podobu skutočnosti prestala byť iba výsadou maliarov. Uvedená skutočnosť zásadným spôsobom ovplyvnila vývoj žánru a možnosti jeho výpovednej relevancie, ktorá logicky vyvstala z umeleckej atraktivity podobných motívov a v konečnom dôsledku aj problematizovania samotnej perspektívy veduty a tradičného žánru. Potreba zobrazovania bola zbavená potreby jej presného a objektívneho prepisu motívu. Do popredia preto vystúpila predovšetkým emocionálna a spomienková báza, ktorá niesla v sebe zachovanie si spomienky, prepísanie dojmov a prežitku. Pohľad na dávny obraz vytvára silné romantizujúce asociácie, evokuje citovú odozvu na konkrétne miesto a prirodzenú emocionálnu spomienkovú reakciu. Diela z podobne vytváranej produkcie s hodnotovou a umeleckou rezignáciou predstavujú akúsi slepú odnož maľovania motívov, medzi ktoré patria aj mnohé zobrazenia, inšpirované nami sledovanou témou fotografického interiéru mesta Košice. Podobná žánrová tvorba, udusená resentimentmi, nezriedka končila vo výtvarnej bezvýznamnosti a nasmerovaná do gýčovej produkcie a remeselného turistického spomienkového produktu. V podobnej produkcii potreba zobrazovať akoby sa logicky oddelila od potreby umelecky relevantnej výpovede. Rozpor medzi vizuálnou podobou a umeleckou hodnotou a podsúvaním jeho domnejšej výtvarnosti neraz dosahuje tragický podtón. Umelecká sterilnosť a nemožnosť sa zacyklila na zjednodušenej schéme vnímania motívu, stavajúcej zvyčajne na realistický model a overený atraktívny detail veduty bez štruktúrovanej potreby vyjadriť hlbšie emócie, postihnúť objavné videnie alebo sprostredkovať estetické posolstvo.

Košická výtvarná tradícia reprezentuje výnimočný vklad do vývoja slovenského výtvarného umenia. Košické prostredie spolu so spišsko-levočským maliarskym okruhom v 19. storočí predstavovalo významné slovenské umelecké centrum. Z košického a širšie východoslovenského prostredia pochádzalo mnoho osobností slovenského maliarstva. Vzhľadom na hraničenie témy možno aspoň spomenúť predovšetkým tvorbu Ľoska Aranyossyho, ktorého môžeme pokladať za osobnosť, ktorá otvorila košickému prostrediu moderné, dobové aktuálne idey a ktorého tvorba by za istých okolností mohla otvárať sledovanú tému. Aranyossyho pohľad na mesto Košice môžeme pokladať za zlomový moment v maľbe obrazu mesta. Autor, ktorý zomrel vo veľmi mladom veku, svojou vedutou mesta akoby otváral tému, zameranú na zobrazenie košických motívov, ich videnie a v čase sa meniacu siluetu a výtvarnú interpretáciu obrazov mesta.

Košická výtvarná komunita tradične patrila medzi najvýznamnejšie na Slovensku. Košice zohrávali nezastupiteľnú úlohu inováčného centra a sprostredkovateľa nových výtvarných ideí. Vizualne atraktívna téma maľovania košických motívov sa stala v priebehu času námetom na diela mnohých umelcov. Generačne, programovo a výtvarným vidением odlišní autori sa svojou tvorbou systematicky alebo iba epizodným spôsobom dotýkali košických motívov. Pre niektorých maliarov, ako boli Július Jakoby, Konštantín Bauer alebo Štefan Roskoványi, sa obrazy Košíc a výtvarný prežitok nezameniteľnej atmosféry mesta stali synonymom ich tvorby.

Koncept prezentácie obrazu mesta Košíc v tvorbe prevažne košických maliarov predstavuje logickú potrebu (v danom kontexte limitovaného) zhodnotenia a postihnúť jej charakteristických vývojových línií, ktoré určovali podoby videnia a zobrazenia témy v uplynulých desaťročiach. Podobný koncept v iných spoločenských a dobových okolnostiach a predovšetkým v širších historických súvislostiach témy realizoval košický historik umenia PhDr. Imrich Groško, ktorého videnie témy nazvané „Košice vo výtvarnom umení“ bolo ukončené dobovo aktuálnym obdobím polovice osemdesiatych rokov uplynulého storočia.

Michal Čičvák: Starý košický dvor, okolo 1985

Našou ambíciou bolo okrem prezentácie krásnych a verejnosti menej známych maliarskych obrazov mesta tiež postihnúť vývojových možností a zistenie miery atraktivity, ktoré košická veduta a zobrazenie košického prostredia poskytuje aj v súčasnosti. Veduta v aktuálnych okolnostiach súčasného výtvarného umenia nereprezentuje výtvarný žáner, ktorý by patril medzi výrazne frekventované formy maliarskej výpovede. Jeden z motívov preto predstavovala aj potreba popísať líniu, ktorá by mohla nadväzovať na silnú a pritažlivú minulosť obrazov Košíc a možno s neskromnou ašpiráciou prezentovať hodnotovo koherentný výstavný súbor. Práve predstava prezentovania atraktívneho súboru, vytvoreného z súkromných kolekcii verejnosti menej známych i skoro neznámych diel, vytvorila primárny podnet pre realizáciu tejto témy.

Modelovanie nesporne atraktívnej témy s obrazmi košickej veduty predstavuje zaujímavú umelecko-historickú tému. Potreba popisania témy vyvstáva z viacerých dôvodov. Jeden z nich predstavuje nespornú atraktivitu samotných prezentovaných diel. Ďalší aspekt predstavuje autorský výber. Maľovaniu košickej témy sa venovali mnohí významní predstavitelia

Štefan Roskoványi: Ulica, 1997

Július Bukovinský: Pohľad na Dóm, nedatované

Ludovít Felc: Dominikánske námestie v Košiciach, 1946

Konštantín Bauer: Predmestie (Cigánsky tábor), 1923

Zbyněk Prokop: Košické strechy I, 1979

Július Bukovinský: Pohľad do Šrobárovej ulice, 1960

Elemír Halász-Hradil: Stromy nad Mlynským náhonom, okolo 1920

Elemír Halász-Hradil: Košická Immaculata, okolo 1930

Koloman Tichý: Chrám Svätej Alžbety, 1933

Viktor Ševčík: Strechy, 1997

Július Jakoby: Ľahanovské riadky, okolo 1950

Attila Duncsák: Pri Urbanovej veži, nedatované

Július Jakoby: Záhradná reštaurácia Baránok, 1955-1957

Elemír Halász-Hradil: Mestský park v zime, 1910

Ernest Zmeták: Pohľad z ateliéru, 1955

František Foltýn: Na kraji mesta, 1923

Konštantín Kóvári-Kačmárik: Kalvária, 1912

Obrazy Košíc.

Košické motívy v tvorbe výtvarných umelcov v období uplynulých sto rokov.

Obrazy mesta, pohľady na jeho panorámu, detaily jeho architektúry a prostredie ulíc reprezentujú jednu z klasických foriem výtvarného zobrazenia. Vizúlna krása miest a atraktivita ich vedú sa stali vďačným spôsobom zobrazenia. Výtvarné pohľady na mesto a jeho architektúru okrem vizuálnej informácie prinášajú informácie o jeho prostredí, diela približujú ich históriu a v neposlednom rade sa v podobných obrazoch vo vytváraní spomienkovej báze sprítomňuje aj minulosť a už zaniknutá, neviditeľná historická podoba motívu. Koncept prezentácie obrazu mesta Košíc v tvorbe prevažne košických maliarov predstavuje logickú potrebu zhodnotenia a postihnúť jej charakteristických vývojových línií, ktoré určovali podoby videnia a zobrazenia témy v uplynulých desaťročiach. Z košického prostredia pochádzalo mnoho osobností slovenského maliarstva. Košická výtvarná komunita tradične patrila medzi najvýznamnejšie na Slovensku. Košice zohrávali nezastupiteľnú úlohu inováčného centra s sprostredkovateľa nových výtvarných ideí. Maľovaní košickej témy sa venovali mnohí významní predstavitelia slovenského maliarstva. Obrazy Košíc, vytvorené významnými autormi predstavujú vďačný predmet zberateľského úsilia, ktoré vytvára podnety pre reflexiu i pre prezentáciu témy a košického výtvarného umenia, ktorého synonymom sa v priebehu storočia stali autori ako Konštantín Kóvári-Kačmárik, Elemír Halász-Hradil, Ľudovít Čordák, Anton Jasusch, Konštantín Bauer, Július Jakoby, Juraj Collinášy, Alexander Eckerdt alebo Štefan Roskoványi. Ambíciou vystaveného súboru bolo okrem prezentácie krásnych a verejnosti menej známych maliarskych obrazov mesta tiež postihnúť vývojových možností a zistenie miery atraktivity, ktoré košická veduta a zobrazenie košického prostredia poskytuje aj v súčasnosti. Vnímame mesto emocionálnou mladšej maliarskej generácie našla viacero vzájomne diferencovaných programových vyústení. Novšie pohľady na obrazy mesta v tvorbe Jozefa Amricha, Marka Blaža, Jána Vasilka alebo Martina Tomorího predovšetkým analyzujú emocionálny prežitok dnešného mestského prostredia, jeho zmenenú vizuálnu podobu a urbánu štruktúru.

slovenského maliarstva. Nevyhnutný dôvod prezentácie súboru diel predstavuje samotná významná tradícia košického maliarstva, jej povedomie, existujúce v očiach košickej verejnosti, a tiež prítomnosť špecifickej zberateľskej komunity. Obrazy Košíc, vytvorené významnými autormi, predstavujú vďačný predmet zberateľského úsilia. Košické výtvarné umenie kultivuje i existujúca zberateľská komunita, ktorá vytvára potrebné stimuly reflexiu i na prezentáciu témy a vo všeobecnosti aj košického výtvarného umenia, ktorého synonymom sa stali mená Konštantín Kóvári-Kačmárik, Elemír Halász-Hradil, Ľudovít Čordák, Anton Jasusch, Konštantín Bauer, Július Jakoby, Juraj Collinášy, Alexander Eckerdt alebo Štefan Roskoványi.

Výber, sústreďujúci sa na diela košického maliarstva uplynulých sto rokov, symbolicky ohraničuje významný medzník. V roku 1914 sa začala prvá svetová vojna, ktorá navždy zmenila starý krásny svet. Belle époque bola brutálne ukončená masovým zabíjaním na bojiskách. Zapojenie moderných technológií, letectva a, žiaľ, aj použitie plynových zbraní navždy krvavým spôsobom oddelilo minulosť od budúcnosti. Vojna ukončila ilúziu existencie krásneho sveta. Pod jej desivým vplyvom a v dôsledku rozkladu tradičných civilizačných hodnôt vznikla idea dadaizmu, ktorá ako zúfalá reakcia frustrovaných mladých umelcov nachádzala východisko v ozdravujúcom zveličení nezmyslu, chrániacom zraniteľnosť ľudskej duše. Vojna katalytickým účinkom pôsobila na predstaviteľov konceptu futurizmu. Niektorým sa zdalo, že budúcnosť sa priblížila. Deštrukcia, rozklad starého sveta a vznik chaosu a nasledujúcich sociálnych a politických revolúcií nezvratne nasmerovali Európu do jej ešte desivejšej budúcnosti.

Na vojnu ako vojnový maliar sa vydal aj Ladislav Medňanský, sledujúci svoje humanistické a psychologické motívy. Do armády bol povolán aj Elemír Halász-Hradil, ktorý ako vojnový maliar svojou tvorbou dokumentoval desivé okamihy bojov. Z Paríža sa po študijnom pobyte vrátil Anton Jasusch, ktorý spoznal raný kubizmus, futurizmus i abstraktný orfizmus a ktorý podobne narukoval do armády, aby o svojich kataklizmatických pocitoch vydal nenapodobiteľné umelecké svedectvo a fascinujúcu výtvarnú výpoveď, nemajúcu paralelu v slovenskom maliarstve. Podobne už skôr sa z Paríža po krátkom pobyte navrátil maliar Konštantín Kóvári-Kačmárik. Umeľcove postimpresionistické idey priniesli do slovenského výtvarného umenia zásadný umelecký koncept, prekonávajúci impresionistické a opticky budované koncepcie videnia. Uvedené skutočnosti dokladajú výnimočnosť košickej výtvarnej tradície a jej zásadný prínos pre vývoj slovenského maliarstva dvadsiateho storočia. Rámčovanie okolnosťami symbolického letopočtu odkazuje na prostredie, v ktorom vyrástla tvorba výnimočných košických autorov. Obraz košickej Kalvárie od Konštantína Kóváriho-Kačmárika symbolickým spôsobom uvádza prezentovaný výber. Predznamenáva moment prieniku aktuálnych moderných programových koncepcií, ktorý neskôr v dvadsiatych rokoch zásadne rozvinula perióda modernistickej etapy. Konštantín Kóvári-Kačmárik reprezentuje kľúčovú osobnosť moderného slovenského výtvarného umenia. Ťažoba života, neporozumenie i umelcova tragická smrť nepochybne symbolicky odkazuje na prekliate osudy umelcov, ktorí vytvárali podoby moderného obrazu.

Veduta predstavuje reprezentatívny pohľad na košické výtvarné umenie. Motívy mesta a jeho sociálneho života sa stali významným reprezentantom modernistickej tradície. Košická moderna sa temer nedotýka salónneho videnia a meštiackeho obzoru. Radikálny obraz zmeny videnia a vizuality predostiera predovšetkým jej sociálny aspekt. Modernistický koncept mesta prezentuje predovšetkým periféria, nezamestnaní, sociálni vydedenci a ľudia na okraji spoločnosti. Bez Baueroého videnia predmestí Košíc by si asi nebolo možné predstaviť obraz mesta dvadsiatych rokov. Podobne aj neskoršie Jakobyho obrazy sociálnej biedy, zobrazujúce život v jednoduchých uličkách a ukrytý v proletárskych dvoroch, predstavujú významný a reprezentatívny pohľad na sociálny život mesta, prežívaný na jeho skutočnom okraji. Košické motívy v línii vývoja prvej polovice dvadsiateho storočia prezentujú dve základné a reprezentatívne línie výtvarnej výpovede. Pohľady do košických ulíc a jeho predmestského prostredia, jedinečné videnie nového sveta, ktorý zbúral stáročne hodnoty, a nová sociálna skutočnosť sa zásadným spôsobom pretavili do obrazu mesta. Košický žáner veduty logicky vybočuje z línie slovenskej rurálne orientovanej tradície a v mestskom multikultúrnom prostredí absentujúcim povedomím vidieka.

V kontexte vývoja košického maliarstva uplynulého stotia existuje viacero vývojových línií. Jednu zo zásadných predstavuje tvorba Konštantína Kóváriho-Kačmárika, vytvárajúca dôležité podnety na formulovanie neskorších modernistických programov

Ján Vasilko: Mesto v noci, 2008

ment. Politickými konzekvenciami vytesnená moderna a eliminované vývojové aspekty umenia vytvorili prekvapujúcu trajektóriu, na ktorej sa v nových súvislostiach ahistoricky ocitla revitalizovaná tvorivá metóda oživujúca vývojovo staršie formy zobrazenia.

Zásadnú kapitolu košického maliarstva uplynulého storočia, zastrešovanú širokospektrálnym pojmom košickej moderny, predstavuje obdobie dvadsiatich rokov. Avantgardné prostredie, otvorenosť programov novým konceptom európskeho maliarstva reprezentujú predovšetkým mená ako Konštantín Bauer, František Foltýn, Gejza Schiller alebo Anton Jasusch. Tradíciu moderného maliarstva po odznení jej vlny, po smrti Konštantína Bauera, tvorivom aj kvalitatívnom Jasuschovom ochabnutí v ďalšom období prezentoval predovšetkým výnimočný košický maliar Július Jakoby, ktorého tvorba kulminovala o niekoľko desaťročí neskôr, v šesťdesiatych rokoch. Jakoby predstavuje výrazného solitéra košického maliarstva. Umelcova komplikovaná pozícia v kontexte modernistických košických konceptov najvýraznejšie prenášala étos a tradíciu moderného maliarstva aj do obdobia po roku 1948, ktoré moderné umenie maximálne eliminovalo. Doznením moderny na konci dvadsiatich rokov kontext moderného maliarstva v spojitosti s nasledujúcim vývojom sprostredkovane pokračoval len v tvorbe niekoľkých autorov – v určitom zmysle v diele intimistu a maliara predovšetkým interiérových kompozícií Juraja Collinásyho, vo výbere zastúpeného Nekošičana Ernesta Zmetáka a predovšetkým tvorbe troch potomkov košických údenárov – Júliusa Jakobyho, Antona Jasuscha a generácie mladšieho maliara a grafika Alexandra Eckerdta, ktorý ako jediný v košickom prostredí a v generačných súvislostiach svojou tvorbou, rozvíjanou od konca päťdesiatich rokov, priamo odkazoval na tradíciu európskej, resp. českej medzivojnovovej moderny.

Výraznú líniu reprezentujú diela osobnosti košického maliarstva, ktorých umelecké myslenie ovplyvnilo socialisticko-realistické videnie a ich generačné zaradenie. Jozef Fabini, Andrej Doboš a Július Bukovinský reprezentujú tvorcov, ktorý sa programovo venovali krajine a podobne aj mestskému žánru. S premenlivou mierou uvoľnenia svojho maliarskeho videnia, väčšou alebo menšou realistickou dikciou, vytvárali jeden z maliarskych modelov, ktorý nestálo mierou realistickú zovretosť výrazu, s väčšou alebo uvoľnenosťou dogmy popisnosti sa napájal na konzervatívnejšiu, zo starších impresionistických a optických modelov vychádzajúcu podobu zobrazenia. Socialisticko-realistické maliarstvo v ich tvorbe našlo relevantných tvorcov, ktorí rôznym spôsobom narážali na jeho výtvarné limity a obmedzenia, vynucované oficiálnou dogmou a vývojom privádzajúce podobný umelecký model k estetickému poplatnosti, výtvarnej sterilnosti a konzervativnosti.

Inšpirácia košickým mestským prostredím reagovala na dobový preferovaný model realistického videnia. Staršia výtvarná generácia pokračovala v intenciách svojich stabilizovaných programov a azda iba s výnimkou Júliusa Jakobyho a Alexandra Eckerdta postupne vyčerpávala svoje umelecké možnosti. Viacero tvorcov, stotožnených s uvedeným obrazom

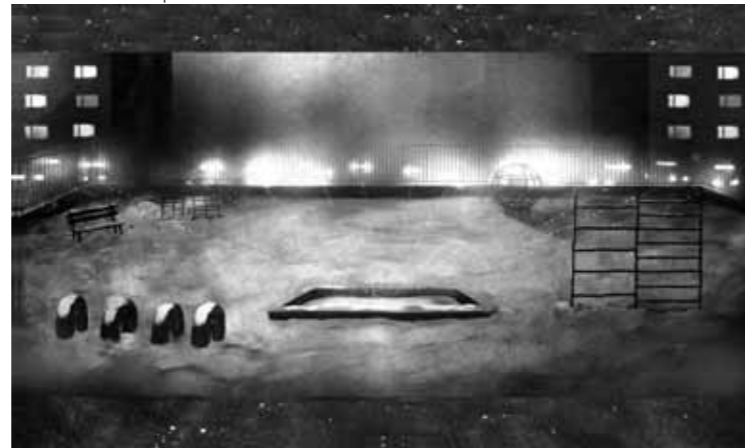
Jozef Amrich: Exteriér, 2009

skutočnosti a jeho realistickou formou, bolo konfrontovaných s určitým generačným posunom na košickej výtvarnej scéne približne od počiatku osemdesiatich rokov. Tento pohyb reprezentovala predovšetkým trojica maliarov Štefan Roskoványi, Nikolaj Fed'kovič a generácie mladší Michal Čičvák, prichádzajúca z rozdielnych prostredí a prinášajúca odlišné programové zdroje. Vo vzťahu k sledovanej téme je relevantná tvorba Michala Čičváka a predovšetkým Štefana Roskoványiho. Maliari prinášajúci určitú maliarsku inováciu vytvorili generačne odlišné programové aj poetické posolstvo. Uvedení autori z istého aspektu výrazne reprezentujú košické

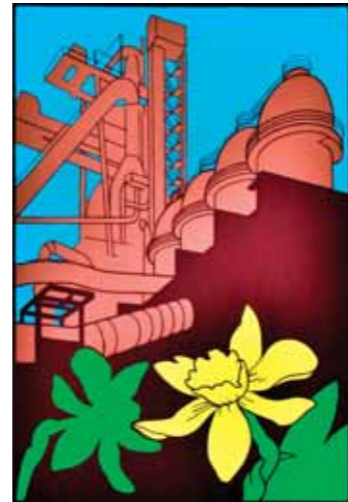
maliarstvo predovšetkým osemdesiatich rokov. V kontexte košickej témy je ukotvená hlavne tvorba expresívneho koloristu, figuralistu a krajínara Štefana Roskoványiho. Maliarov trvalý záujem o potrebu zobrazenia košickej mestskej scény, jej nálad, atmosféry trhu, krčiem, vianočnej nálady vytvoril z umelcovej bohatej tvorby fenomén osemdesiatich a deväťdesiatich rokov. Roskoványiho civilistický výtvarný model vytvoril do určitej miery akýsi koloristickjší a hedonistickjší variant žánrovej maľby, nesporne prijímajúcej podnety aj z Jakobyho poetiky. Roskoványiho motívy a jeho ľudský, bohémny rozmer osobnosti a umelecký príbeh predstavujú už košickú legendu, podobne ako tvorba iného expresionistu, Michala Čičváka, ktorá priniesla do košického prostredia psychologický a existenciálny rozmer. Maliar sa vo svojej tvorbe predovšetkým v osemdesiatych rokoch dotkol svojim expresívnym, svetelne veľmi kontrastným videním špecifickej motívickej oblasti, a to predovšetkým prostredia košických dvorov, pavlačí alebo zadných schodísk domov. Kontrastné svetelné pomery nevábneho spustnutého prostredia vytvorili protiváhu Roskoványiho hedonistickému kolorizmu. Tvorba posledných košických bohémov bola predčasne ukončená a v určitom zmysle znamená predel aj vo vývoji sledovaného „košického“ žánru.

Za istých okolností môžeme označiť Čičvákovu a predovšetkým Roskoványiho tvorbu za epilóg k téme košických vedúť a maliarskeho videnia mesta, jeho prostredia, podoby, vnímanej atmosféry a prežitku ľuďmi preplnenými ulicami. Možnosti zobrazenia košickej veduty sa zásadným spôsobom dotýkali programových a generačných limitov. Podobné videnie prestalo byť frekventovaným a prítlačivým modelom zobrazenia. Postupným vývojom došlo k dramatickému rozkolu a podobné zobrazenia sa stali skôr synonymom len komerčnej produkcie a umeleckej stagnácie než hodnotovo relevantnej formy výpovede. S vývojom na výtvarnej scéne zásadne dochádzalo k premene výtvarných konceptov. S nástupom nových médií a nových výtvarných stratégií tradíciu významný žánr sa zdal umelecky sterilným a doznievajúcim. Zobrazenia fixované na konkrétne formy videnia, veristický alebo realistický prístup, prestali predstavovať umelecky relevantnú formu.

Vnímanie mesta emocionálnou mladšej a najmladšej maliarskej generácie naznačenú beznádej možno prekvapujúco nepotvrzuje. Potreba zaznamenať rezonanciu mestského prostredia v tvorbe mladšej generácie nečakane našla viacero vzájomne diferencovaných vyústení. Vo väčšine prípadov podobné projekcie predstavujú tvorbu autorov, pre ktorých veduta, resp. motív mesta predstavuje predovšetkým situáciu odbočenie od individuálneho programu. Výraznú výnimku vo svojej generácii predstavuje maliar Viktor Ševčík, ktorý od polovice deväťdesiatich rokov programovo pracuje so špecifickým motívickým zameraním na košickú vedutu. Ševčíkove akvarelové obrazy košických striech a starých architektúr, vytvárané v tradičnej maliarskej pozícii pod otvoreným nebom, nezaprú lyrický až melancholický aspekt. Pohľad na košické strechy približuje spolu so štylizovaným, ale dostatočne konkrétnym videním umelcov výrazne solitérnu programovú pozíciu. Melancholický, snívaj obraz Košíc predstavuje proti prúdu orientovaný model videnia a klasického maľovania s tradičným vzťahom k motívu, hľadaniu nálady i fabulácii obsiahnutých obsahov. Novšie pohľady na mesto prezentujú predovšetkým pocitovú potrebu výpovede a rozhodne nepredstavujú model študovania a uchopenia motívu v plenéri. Reagujú na emocionálny prežitok z mesta, jeho rytmy a jeho neraz agresívnu vizuálnu chaotickú štruktúru, ako to pripomína obraz Marka Blaža. Štruktúra mesta a jeho vizuálna stopa odkazuje na abstraktný a kubický charakter urbánneho priestoru, na ktorý motívicky reaguje Ján Vasilko podobne racionálnym a geometrizovaným jazykom svojho maliarstva. Špecifickú výpoveď prináša solitérny umelec Jozef Joko Amrich, maľujúci ultrakonzervatívnym veristickým jazykom, ovplyvneným počítačovým prostredím. V jeho poetike je možné identifikovať odkaz na inú podobu mesta, na jeho subkultúrne kontexty a pop-kultúrne relikty, typické pre urbánne prostredie. Precízna maľba v precíznom ultrarealistickom videní nachádza poéziu i v zmäčkujúcom vnímaní ošarpanosti steny ulice. Cynizmus dneška, graffiti, vandalizmus, devastácia verejného priestoru a chuligánstvo sú v Amrichovej tvorbe prestúpené takmer lyrickou dekoratívnou arabeskou, populárštvom aj toto svojou podstatou nevábne a deprimujúce mestské prostredie. Obraz mesta sa zmenil. Prienik cynizmu, otlčenej steny alebo sprejerského vandalizmu sa stal synonymom súčasného mesta. V oblúku storočia od Kóváriho a z Čordákových obrazov Košíc sa na konci sledovanej doby otvára pohľad na košické sídliská generácie najmladšieho autora Martina Tomoriho. Autor s prekvapujúcou úprimnosťou nachádza mož-

Martin Tomori: 2, 2012

František Blažo: 20 rokov VSŽ, 1979

Marko Blažo: Taxi marathon, 2008

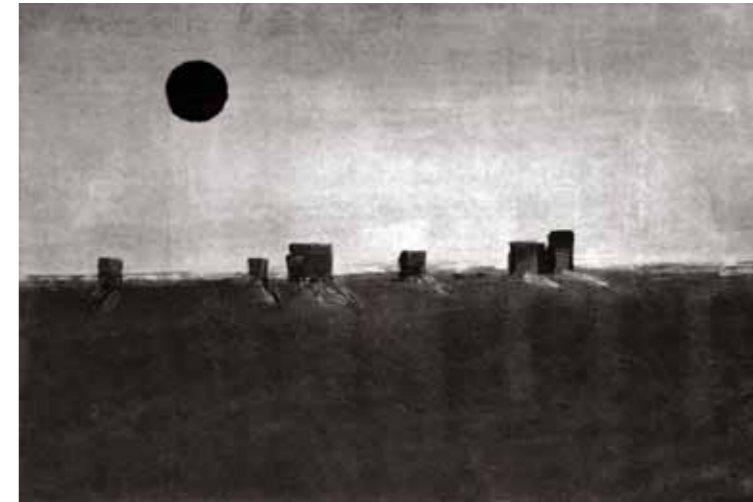
Collinásy Juraj: Košické strechy, 1951

no drsnú krásu aj v prostredí betónových sídlisk. Jeho obrazy tinedžerov, postávajúcich a nudiaciach sa v prázdnote sídliska a vizuálnej a emocionálnej pustatine opisujú autenticky priestor, ktorý je dnes nepomeme typickejším pre obyvateľov mesta, než je krásna košická hlavná ulica. Tomori s neočakávanou vizuálnou inšpiráciou odkazuje na špecifický pôvab prostredia, v ktorom žije a dospieva podstatná časť Košičanov a pre ktorých sa práve taký obraz mesta raz azda stane nostalgickou spomienkou, ba možno aj špecificky krásnym obrazom.

Pre videnie výtvarného obrazu Košíc môžeme zdefinovať niekoľko ich kľúčových zobrazení: jedno môže predstavovať maľba s motívom Kalvárie od Konštantína Kóváriho-Kačmarika, iný pohľad môže preferovať Čordákov pohľad na Hrnčiarsku uličku, Jakobyho figurálnu grotesku alebo Halászov-Hradilov éterický záznam už nejestvujúceho Mlynskeho náhonu. Pre mnohých možno typické zobrazenie košického motívu predstavuje expresívna a koloristická maľba Štefana Roskoványiho, ukazujúca prostredie ulice s chodcami, trhu, vianočného predaja kaprov alebo motív s balónikom alebo so zmrzlinou. Nesporným synonymom videnia košickej veduty môže byť akvarelová kresba výtvarného solitéra a veristu Ľudovita Felda, ktorý svojou nespochybniteľnou tvorbou vytvoril jeden z výtvarných symbolov mesta.

Obrazy motívov košickej veduty a prostredia mesta prezentujú maliarskymi programami a výberom autorov pestrú koláž. Vzťah početných maliarov k téme mesta odkazuje na atraktivnosť a inšpiratívnosť košického prostredia. Generácie maliarov sledovali podobné a často i totožné motívy. Na šírke jedného storočia môžeme definovať podstatné vývojové etapy maliarstva košickej výtvarnej scény. Za inšpirujúcu môžeme pokladať tvorbu významných košických osobností, ktorých diela s veľkou výtvornou hodnotou vytvárajú jedinečnú podobu mesta. Obrazy sprítomňujú aj minulé podoby mesta, ktoré v sledovanom období prešlo rozsiahlymi zmenami svojej veduty a prostredia. Došlo k rozsiahlej asanácii jeho časti. Zmizli budovy, ulice, menila sa podoba a pôdorys. Vznikli nové štvrte a nové vizuálne symboly mesta. Zmizol Schalkház, zo spomienok sa už vytráca hotel Slovan i Hutník... V uplynulých dvoch desaťročiach Košice výrazne zmenili svoju podobu. Nová architektúra dominuje mestu, z ktorého sa akoby vytrácala niekdajšia intimita a architektonická ľudskosť. Prestavba architektúry, rekonštrukcie uličiek, brán, podchodov, domov zmenili emocionálny aj vizuálny kontext mesta. Staršie maliarstvo dôslednejšie zaznamenávalo podobné premeny. Nostalgie, závan romantiky a prežitok minulých čias, ktoré môžeme nachádzať na starých obrazoch, sprítomňujú osobné spomienky i odkazy na prostredie. Je vecou nových obrazov Košíc, ako sa s podobnou potrebou vyrovnajú. Maliarsky pôdorys rozpriestranený cez jedno storočie prináša nepochybnú radosť z tvorby autorov, ktorí jej podoby dokázali postihnúť v uliciach tohto krásneho mesta a otvára naše videnie aj smerom k budúcnosti...

Peter Markovič

Boris Vaitovič: Vital Information, 2009